

Tystnadsplikt i fristående förskolor och skolor, i förhållande till sekretess och offentlighetsprincipen

För att skydda barns och elevers integritet i fristående förskolor och skolor gäller tystnadsplikt. För att förstå reglerna om tystnadsplikt måste man också känna till något om bestämmelserna om offentlighetsprincipen och sekretessbestämmelserna som gäller för det offentliga, alltså för kommunala skolor. Vi inleder därför med en kort orientering om offentlighetsprincipen för att sedan berätta närmare om tystnadspliktsbestämmelserna.

När det i övrigt gäller hur man ska handskas med de dokument som upprättas i förskola och skola, se separat pm om *Dokumenthantering i fristående förskolor och skolor* för bestämmelser om vilka dokument som ska sparas och hur länge.

Offentlighetsprincipen

I *kommunal* verksamhet gäller offentlighetsprincipen som grundregel. Offentlighetsprincipen som regleras i grundlag, 2 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen, har anor sedan många hundratals år tillbaka i vårt land. Den är tillkommen bland annat för att allmänheten ska ha insyn i det som myndigheter och politiker beslutar om, och också för att förhindra korruption. Men därför gäller offentlighetsprincipen bara det offentliga, alltså myndigheter i första hand. Eftersom offentlighetsprincipen anger att vem som helst ska kunna ta del av olika handlingar, måste det också finnas regler som visar hur dokument ska hanteras och hur länge ett dokument ska sparas, för att kunna lämnas ut om någon så begär. De bestämmelserna finns i *arkivlagen* som är tillkommen just för detta ändamål. Vissa uppgifter som en myndighet hanterar kan göra skada om de lämnas ut. Därför gäller också sekretess, som ett undantag från offentlighetsprincipen. Bestämmelserna om offentlighet och för vilka undantag som utgör sekretess finns reglerade i *offentlighets- och sekretesslagen* (2009:400). Undantagen från huvudregeln om offentlighet kan gälla t.ex. sekretess för enskilds integritet eller rikets säkerhet osv.

Gäller offentlighetsprincipen i fristående skolor?

Fristående förskolor och skolor är inte myndigheter eller på annat sätt offentliga organ. De är privata företag eller organisationer och därför gäller **inte** offentlighetsprincipen, offentlighets- och sekretesslagen eller arkivlagen för dessa. En fristående förskola eller skola behöver alltså **inte lämna ut några uppgifter** på samma sätt som en kommunal verksamhet måste göra enligt offentlighetsprincipen, dvs om friskolan inte själv vill. Huvudregeln är alltså att den fristående förskolan eller skolan kan välja om den vill lämna ut handlingar och uppgifter eller inte.

Vissa undantag finns dock som är reglerade i framför allt skollagen och där förskolan och friskolan **måste** lämna ut handlingar, t.ex. vid kommunens eller Skolinspektionens tillsyn. Förskolan och skolan måste förstås också samarbeta med hemmen avseende barnen och

eleverna. Dessa bestämmelser har dock inte med offentlighetsprincipen att göra, utan följer av andra regler, t.ex. kring IUP osv.

Tystnadsplikt 29 kap 14 § skollagen (2010:800)

Det är alltså som huvudregel frivilligt för en fristående förskola och skola att lämna ut dokumentation till den som frågar efter den. Vissa uppgifter *får dock förskolan och skolan inte lämna ut*. Eftersom offentlighets- och sekretesslagen inte gäller för fristående verksamheter måste det ändå finnas ett skydd för barnens och elevernas integritet. Det skyddet finns reglerat i skollagen, för både fristående förskolor och skolor och är uppbyggt för att likna bestämmelserna om sekretess för den kommunala verksamheten. Detta integritetsskydd för barn och elever kallas för *tystnadsplikt*. Tystnadsplikten omfattar uppgifter både som man pratar om muntligen och sådana som finns nedtecknade i dokument.

När det gäller tystnadsplikten så handlar det om det i vissa fall är förbjudet att lämna ut *uppgifter*. Det betyder att det inte går att säga att vissa dokument inte ska lämnas ut. Det är varje uppgift i sig som ska bedömas om den omfattas av tystnadsplikten. Så i ett dokument kan man behöva stryka över vissa uppgifter men om man vill kan man därefter lämna ut själva dokumentet, t.ex. en individuell utvecklingsplan.

För fristående förskola och förskoleklass gäller följande:

Den som är eller har varit verksam i fristående förskola eller förskoleklass får inte obehörigen röja vad han eller hon där fått reda på om enskildas personliga förhållanden. "*Obehörigen*" innebär att man inte får sprida uppgifterna till någon som är obehörig, dvs utanför verksamheten, men även inom verksamheten ska försiktighet råda om vem som ska få ta del av uppgifterna. Det är bara den det berör i verksamheten som kan få veta, t.ex. annan personal som också arbetar med barnet eller förskolechefen/rektorer eller en specialpedagog som arbetar i förskolan eller förskoleklassen, behörig är alltså den som behöver veta för att kunna utföra sina arbetsuppgifter. "*Obehörigen*" kan också innebära att det saknas annan tillåtelse att föra vidare uppgifter. Det betyder att om det finns stöd i skollagen eller någon annan bestämmelse så får man bryta tystnadsplikten. Se nedan om undantag från tystnadsplikten.

Att det står "*den som är eller har varit verksam*" innebär att tystnadsplikten förstås fortfarande gäller även för den som slutat i verksamheten, utan tidsbegränsning. Att vara "*verksam*" innebär också att regeln omfattar även *styrelseledamöter* i den fristående förskolan, *all personal* t.ex. även den som lagar mat eller städar samt även studerande eller andra som på olika sätt deltar i verksamheten på förskolan. Det betyder att även föräldrar som bidrar med arbetspass på förskolan eller liknande också omfattas av tystnadsplikten.

Tystnadsplikten gäller för "*enskildas personliga förhållanden*". Det motsvarar den "*starka*" sekretess som gäller i en kommunal förskola och förskoleklass och anger att i

princip allt som gäller barnen *och* deras anhöriga och hemförhållanden omfattas av tystnadsplikten. **Huvudregeln i förskola är alltså att inga uppgifter får lämnas ut.**

För fristående skolor (grund- och gymnasieskolor, liksom motsvarande särskola) gäller följande:

Den som är eller har varit verksam i fristående skola får inte obehörigen röja vad han eller hon där fått reda på om någons personliga förhållanden när det gäller:

- elevhälsoverksamhet som avser psykologisk, psykosocial eller specialpedagogisk insats eller i särskild elevstödande verksamhet i övrigt, eller
- rörande tillrättaförande eller avskiljande av en elev från vidare studier.

Det innebär att tystnadsplikten i grund- och gymnasieskola inte är lika strikt som för förskolan. Här finns en större frihet att lämna ut uppgifter – om skolan skulle vilja det, det är vanligen frivilligt, se ovan.

På samma sätt som ovan gäller att man inte obehörigen får berätta för någon utanför verksamheten, men inte heller för sådana i verksamheten som inte direkt behöver veta om uppgifterna. Bestämmelsen om tystnadsplikt gäller även för den som slutat i verksamheten. Tystnadsplikten omfattar alla som är verksamma, dvs alla anställda oavsett arbete, liksom andra som på olika sätt deltar i verksamheten som t.ex. lärarstuderande eller föräldrar som har uppdrag i skolan.

Tystnadsplikten i skola gäller i första hand för det som framkommer inom elevhälsan. Men bestämmelsen om tystnadsplikt även för *elevstödande verksamhet i övrigt* visar att bestämmelsen ska tolkas på ett vidare sätt, det mesta som kan ha framkommit om en elevs personliga förhållanden kan höra dit och gör att man ska vara vaksam över att lämna ut sådana uppgifter.

Undantag från tystnadsplikten

Det finns några *viktiga undantag från tystnadsplikten* som är värda att nämnas. Listan är inte komplett, men vi tar upp de vanligaste undantagen.

Vårdnadshavarens samtycke bryter tystnadsplikten. Ett sådant samtycke ger möjlighet att diskutera frågor kring barnet eller eleven med utomstående, något som annars skulle begränsas av tystnadsplikten. Observera att båda vårdnadshavarnas samtycke krävs, om det finns två.

Anmälan till socialtjänsten (14 kap 1 § socialtjänstlagen (2001:453) vid oro för barnet eller eleven bryter också tystnadsplikten. Det är en plikt att göra en sådan anmälan enligt lag och det måste ske oavsett om de uppgifter man i så fall lämnar är belagda med tystnadsplikt. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2022-5-7884.pdf>

Vid **tillsyn av den fristående förskolan eller skolan** har kommunen (för förskolorna) och Statens skolinspektion (förskoleklass och skola) rätt att i sin tillsynsverksamhet ta del av uppgifter som normalt omfattas av tystnadsplikt. Det kan t.ex. gälla åtgärdsprogram eller annan dokumentation om utvecklingen för ett barn eller en elev.

Överlämnande till annan skola/skolform (3 kap 12 j § skollagen), där bestämmelsen bryter tystnadsplikten och det är tillåtet att lämna uppgifter som annars skulle omfattas av tystnadsplikten, om nästa skola behöver informationen för att kunna ge eleven så bra skolgång som möjligt. Se separat pm på hemsidan om just överlämnande av elev till annan skola/skolform.

Vittnesmål vid domstol bryter tystnadsplikten för anställda i förskola och skola. Vissa yrkeskategorier har vittnesförbud, t.ex. präster. Men för andra gäller att när domstolen kallat någon till förhandling för att vittna, så ska man svara på de frågor som ställs och berätta vad man vet.

MEN: Vid förfrågningar inför en eventuell vårdnadstvist eller vid ansökan om bidrag och liknande frågor, från ena föräldern eller dennes juridiska ombud/advokat om personalens uppfattning om barnet/eleven eller den andra föräldern ska tystnadsplikten *inte* brytas, även om den ena vårdnadshavaren samtycker. Här krävs samtycke från båda vårdnadshavarna och det är viktigt att komma ihåg att förskole- och skolpersonal ska förhålla sig saklig och opartisk i frågor som gäller barnen/eleverna, vilket framgår av skollagen och läroplanen. JO har i flera fall framhållit att skolan ska vara en fredad zon där föräldrars tvister eller andra privata angelägenheter inte ska tvinga personal att skriva utlåtanden eller ta ställning för någon part. Se t.ex. JO:s ämbetsberättelse 2007/08 s. 473.

Förbundsjuristerna/GR
Uppdaterat 2022-09-27